

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Добрин Канев

*по дисертацията на Тошко Ангелов Кръстев
на тема “Публичните партийнополитически рефлексии:
Между груповата рационалност и социалните реалности”
за присъждане на образователна и научна степен „доктор”*

Най-вероятно първото, което ще впечатли читателите на дисертацията на Т. Кръстев, е болезнената актуалност на темата, която е избрал. Неговото изследване се появява във време, когато не само в социалните науки, но и в широки обществени и политически кръгове все по-остро се поставя въпросът за състоянието на представителната демокрация, за нейните слабости, за регрес на тази демокрация. При това проблемите не са спестени и на най-развитите демокрации, които в една или друга степен изпитват сериозни сътресения, проявяващи се в оттегляне на гражданите от политическо участие, настъплението на популизма и на политически екстремизми, повсеместното разочарование от резултатите на политиката. А в т. нар. нови демокрации първоначалната вълна на еуфория отдавна е отминала и е отстъпила място на търсене на обяснения за факторите, довели до установяване на демокрации от “дефектен”, “нелиберален” тип.

Можем да причислим труда на Т. Кръстев именно към тези опити да се обясни тревожното състояние на представителната демокрация. Изследователската му цел е ясно поставена – той търси причините (или поне част от тях) в деформациите на публичните партийно-политически рефлексии и техните последици. Авторът има достатъчно основания в това отношение – състоянието на политическите партии, способността им да изпълняват функциите си на свързващо звено между граждани и управленска система, да играят пълноценно ролята си на едновременно формиращи и реализиращи публични политики, са предмет на множество критични анализи.

От една страна, като изхожда от идеята, че партиите имат собствен групов интерес, който не съответства на социалната динамика, авторът предпоставя преминаване на това разминаване в сблъсък, при който партийните елити отстояват позициите си чрез специфична рефлексивност или чрез изкривяване на рефлексивността с помощта преди всичко на манипулацията, което пък поражда деформации на социално-политическите решения и действия и води до различни социални патологии. Според него партийнополитическите структури прибягват до

преднамерено деформиране на картината на социалните реалности, за да поддържат легитимността си и позициите си в обществото.

От друга страна, Кръстев засилва тезата си и с твърдението, че рефлексите на партийнополитическите структури са “остарели” и не могат да отговорят по адекватен начин на предизвикателствата, породени от изключителното нарастване на комплексността на съвременните общества. При това според него този процес на „остаряване” засяга не само партийнополитическите структури и техните рефлексии, но и цялата система на представителна демокрация в сегашния ѝ вид, и изправя партиите и обществата пред необходимостта от търсене на социални механизми за привеждане на партийнополитическата рефлексивност в съответствие с комплексността на обществата.

Очевидно е, че доказването на така поставената от дисертанта теза крие значителни трудности и изисква обширни и задълбочени знания, каквито Кръстев демонстрира в своята работа.

Избраната от него структура на дисертацията и логика на изследването създават първите предпоставки за аналитично излагане на проблема и за неговото научно осмисляне.

В една първа глава той обосновава избора си на теоретичен подход и изяснява съдържанието на ключовите понятия, чрез които извършва изследването си – по-широко дефиниране на партийнополитическите рефлексии, на техните основни форми (политически език, политически идеологии) и продукти (стратегии, публични политики, партийни документи). В следващата глава вече се насочва към изясняване на деформациите на тези рефлексии, техния произход, основните им типове. Тук централно място получава феноменът “политическа манипулация”, който играе важна роля в цялото изследване. Наред с неговото описание, изграден е специфичен социологически модел на политическа манипулация с неговите компоненти и техники на прилагането му.

В заключителната, трета глава по естествен начин попадат проблемите за социалните последици от деформациите на партийнополитическите рефлексии. Става дума за ерозия на политическия език, за сериозни проблеми при формирането на публичните политики, за криза на ценности и знание и в последна сметка за заплахи за демокрацията. В тази глава са намерили място и разсъждения за възможните пътища за редуцирането на негативните социални последици. Поради факта, че важен субект в това отношение според автора са гражданските действия, съществен акцент в дисертацията се поставя върху анализа им от гледна точка на автентичност и ефективност. В края на главата е направен смел опит да се приложат избраните от Кръстев критерии, за да се извърши аналитична оценка на протестите в България от лятото и есента на 2013 г. Рядко изследователи

поемат риска да анализират политически събития, които протичат в момента и които са натоварени с обширни и противоречиви медийни и политически интерпретации.

В заключението са представени в обобщен вид резултатите, които се свеждат до изводи за доминация на манипулацията в партийнополитическите рефлексии като решаващ аспект за поддържане на легитимност на съответните структури, за значителна експанзия на политическата манипулация, което пък води до концентрация на властта и възникване на огромни властови дистанции между партийнополитическите структури и техните рефлексии и обществото. Съответно противодействието на тези тенденции се вижда в производството на социално знание и ефективни структури на гражданското общество.

Това кратко проследяване на съдържателната линия на дисертацията несъмнено ни говори за един завършен изследователски труд, който дава своите научни отговори на сложни процеси в съвременните общества.

В своя труд Т. Кръстев се е опрял на множество автори и произведения като се започне от критичните анализи на Роберт Михелс и се стигне до съвременни изследвания на широк кръг от проблеми, свързани с темата – от концепции за рефлексивността през политическия език до политическата манипулация и протестните движения. Видно е, че дисертантът добре познава научната литература по темата и умело е работил с нея, опирайки се на ключови в проблемната област произведения. Това му е дало възможност не само да синтезира важни идеи в тематичната област, но и да изведе подходящите за изследването му теоретични подходи и дефиниции. Още веднъж бих посочил сполучливия според мен опит да приложи разширени и достатъчно обосновани критерии при анализа на автентичността на протичащи пред очите ни протестни действия.

Като цяло представената дисертационна работа в нейния обем, структура, методология, богатство на идеи безусловно дава основания за твърдението, че става дума за един много добре разработен и завършен изследователски труд. Като се има предвид, че в България все още са рядкост научните изследвания по тази проблематика, както и че повечето от тях имат фрагментарен характер, то може да се очаква, че тази разработка ще се впише успешно в теоретическите дирения на българските учени.

Естествено към дисертационния труд могат да се отправят ред въпроси и да се направят и някои критични бележки.

Струва ми се, че трудът би спечелил, ако, дори и периферно, би взел отношение към критиките в научната литература спрямо някои основни идеи, възприети от автора. Тези критики също имат своята дълга традиция – от изразените отдавна съмнения във валидността на “железния закон за

олигархията” на Михелс, през важните дебати в САЩ след излизане на книгата “Властният елит” на Ч. Р. Милс, и чак до наши дни.

Въпроси възникват и по отношение на възможното “лечение” на деформираните партийнополитически рефлексии чрез съюз между социално знание и граждански движения: Гражданските движения, дори когато са автентични, не са в състояние да изпълняват важни функции на политическите партии (освен ако не действат като маскирани партии). В този смисъл, не е ли по-адекватна “рецептата” на съюз между партии и социално знание?

В работата се срещат и недостатъци, които бих сложил в рубриката “технически” – смесване на различни стилове на цитиране, някои грешки при изписване на имена и понятия (с. 15, 50 и др.).

Направените бележки до голяма степен са свързани с определен личен избор на изследователя и по никакъв начин не омаловажават достойнствата и постиженията на дисертационния труд. Така че, заключението ми е ясно:

На вниманието ни е представен труд с високи качества, в който докторантът успешно е осъществил комплексно и задълбочено изследване на сложна, но значима и актуална тема.

Това ми дава всички основания да подкрепя категорично присъждането на образователната и научна степен „доктор по социология” на Тошко Кръстев.

София, 20 януари 2014 г.

доц. д-р Добрин Канев